

rovské chelicery mají bělavé zbarvení a neustále se pohybují. Celý akt svlékání trvá 2 až 4 hodiny. K úplnému ztvrdnutí pokožky dochází až za dva dny. Pokud se nám bude zdát, že sklípkan při svlékání zaujal nepřírozenou polohu, nebo je po vlastním svlečení vklíněn mezi předměty v teráriu, je velmi nebezpečné s ním manipulovat. Zadeček připojený k hlavohruďi tenkou stopkou bezvládně leží na zemi. Po několika hodinách se sklípkan sám převrátí a odleze na vyhráté místo pod lampu. Svléknutého jedince je možno brát do ruky nebo s ním manipulovat teprve, když chelicery ztratí své voskové zbarvení a jsou opět sytě černé. Svléknutý exemplář je však již po několika hodinách útočný a při sebemenším dotyku ihned zaujímá obranný po-

stoj. Je zajímavé, že i jedinci, kteří se nechávají brát do ruky, mají stejné projevy, které však mizí po dvou až čtyřech dnech. Potravu začíná přijímat svléknutý exemplář obvykle až za týden. V obranném postoji uvolňuje chloupky na hřbetní straně zadečku, které vytřepává rychlými pohyby posledního páru nohou. Umístíme-li sklípkanu na bílou podložku, je vidět i pouhým okem vyletující chomáčky jemných chloupků.

Všichni sklípkaní mají schopnost regenerace poškozených končetin. Po každém svléknutí končetina dorůstá do původní délky a je k nerozeznání od ostatních.

Sklípkaní jsou zajímaví chovanci a některé druhy se výborně hodí pro chov

v teráriích. Jsou nenároční a závadou je pouze okolnost, že je nutno chovat jednotlivce izolovaně. Jejich chov však přináší mnoho zajímavého a jejich životní projevy dovedou okouzlit každého milovníka přírody. Svou velikostí, bizarním vzhledem a pohyby vzbuzují patřičný respekt. Většina chovanců rychle přivyká omezenému prostoru nádrže a nechá se brát bez obav do ruky.

U jihoamerických a středoamerických národů jsou sklípkaní v domácnostech vítanými hosty, s nimiž si dokonce i děti hrají. Sklípkaní zde likvidují šváby, štíry a mnohem nebezpečnější a více jedovaté své příbuzné pavouky. Bohužel naše vědomosti o jednotlivých druzích a způsobu jejich života jsou zatím zcela nedostatečné.

Národní park Samari Gorge na Krétě

Svatopluk Bílý

Podíváme-li se na mapu, vidíme, že Kréta je v podstatě obrovská, dlouhá vápencová skála vyčnívající ze Středomořího moře na jihovýchod od řeckého poloostrova Peloponnésos. Od východu k západu je délka ostrova přibližně 350 km a největší šířka je pouze okolo 50 km ve střední části. Ač je Kréta, jak už bylo řečeno, obrovskou skálou, můžeme si všimnout dvou izolovaných horských masívů, které nápadně převyšují okolní hory a do pozdního léta nesou ve svých nejvyšších partiích zbytky sněhu. První je Ida Ora přibližně uprostřed délky ostrova, který je zároveň nejvyšším pohořím Kréty (2456 m), a druhý je Lefka Ora s nejvyšším vrcholkem 2452 m (Mt. Páchnes), který se rozkládá v západní části ostrova.

V jihovýchodní části pohoří Lefka Ora leží národní park Samari Gorge, jenž dostal své jméno po nádherném a divokém, 18 km dlouhém kaňonu, v nejužším místě pouze 6 m širokém, který je skutečným evropským unikátem. Národní park zabírá plochu 4850 ha a jeho oficiální název je Samari Gorge National Park. Samotná soutěska (angl. gorge) je pojmenována po vesničce Samaria uprostřed kaňonu, ze které už nyní zbývají jen rozpadající se zídky a malý domek správce rezervace. Nejvyšší bod parku leží ve výšce 2116 m (Mt. Volakiás) a nejnižší u hladiny Středomořího moře na jižním pobřeží Kréty.

Národní park Samari Gorge byl založen v roce 1962 zčásti kvůli nádherné skalní soutěsce, která je skutečnou geologickou i turistickou lahůdkou, a zčásti proto, aby se zachovaly poslední zbytky původních východostředomořských lesních porostů. Podobně zachovalé porosty stejného typu jsou ještě na jižních svazích pohoří Ida Ora. Celá Kréta, jako ostatně všechny řecké ostrovy i vlastní Řecko, je po tisíciletí obhospodařována, a zvláště pak pastva ovcí a koz zasadila

hluboké a nenapravitelné rány původní přírodě. Pouze v nejnepřístupnějších částech obou zmíněných pohoří můžeme najít původní lesní porosty v takovém stavu, v jakém je mohl zřejmě vidět legendární král Mínos a jeho krásná dcera Ariadna.

Lesní porosty v národním parku Samari Gorge jsou tvořeny především endemickou formou cypřiše (*Cupressus sempervirens* var. *horizontalis*), jehož vzrůst připomíná zdálky spíše větrem

ošlehané skalní borovice než jehlanovitě cypřiše, jak je známe z Řecka a z Jugoslávie. Dalšími, téměř stejně hojně zastoupenými dřevinami jsou *Pinus brutia*, *P. halepensis* (zvláště v nižších partiích parku), *Quercus coccifera*, *Q. ilex*, *Platanus orientalis*, *Acer creticum* a vzácněji i *Ebenus creticum*. V okrajových částech národního parku, kde je již příroda částečně ovlivněna lidskou činností a kde se místy vytváří společenstvo macchiovitého typu, jsou vůdčími

Střední část rokle Samaria je hustě zarostlá

dřevinami vedle stálezelených dubů (*Quercus ilex* a *Q. coccifera*) ještě různé druhy rodu *Crataegus*, *Calycotome villosa*, *Prunus amygdaliformis* a především *Berberis vulgaris*, který zde vytváří obrovské, nepropustné houštiny místy až 3 m vysoké a oslnivě žlutě kvetoucí. Mezi ním se zcela ztrácí menší a nenápadný endemický druh *B. cretica*.

Bylinné patro celého parku je mnohem bohatší než v okolních zemědělských nebo macchiových oblastech. Na sušších místech (a těch je většina) jsou bohaté porosty nejrůznějších druhů rodu *Astragalus*, *Cistus villosus*, *Phlomis fruticosa*, *Paeonia cluzii*, *Petromarula pinnata*, *Origanum dictamnus* a *O. microphyllum*. Na vlhčích místech, zvláště v okolí říčky protékající parkem roste nádherný druh orchideje *Ophrys fuciflora* a endemický „árón“ *Dracunculus creticus*, což je rostlina, nad kterou se tají dech. A to obrazně i ve skutečnosti. Je to černofialový „kalich“ trčící ze země až do výšky 80–90 cm, který velice intenzivně páchne. V nejnižších a nejteplejších částech parku kolem vody najdeme velice hojně oleandr (*Nerium oleander*), který zde zastupuje podle vody naše vrby a jivy, a na několika místech tu roste velmi vzácná endemická palma *Phoenix theophrastii*. Velmi nápadným druhem je malý bílý brambořík *Cyclamen creticum*, velmi hojný v hluboké humózní opadance pod stálezelenými duby.

Některé exempláře cypřišů a dubů na území parku dosahují úctyhodných rozměrů a tudíž asi také nebývalého věku. Nejsou vzácností cypřiše, jejichž na skále rostoucí kmeny pokroucené jako gigantické lodní lano mají průměr okolo 2 metrů, a duby *Quercus ilex* a *Q. coccifera* s kmeny o průměru 120 cm a přes 15 m vysoké. U nich jsou tyto rozměry zvláště nápadné, neboť tyto druhy dubů jsou základní dřevinnou složkou středomořské macchie, ve které tvoří většinou jen keřovité porosty.

Národní park Samari Gorge není ovšem jen botanickým rájem a turistickou atrakcí. Na své si zde přijde i zoolog a zvláště pak entomolog. Na území parku žije např. endemická rasa bezoárové kozy (*Capra aegagrus cretica*), jezevce (*Meles meles arcalus*) a ježka (*Erinaceus concolor nesiotis*), z ptáků pak orlosup bradatý (*Gypaetus barbatus*), který létá zcela bez zábran i poměrně nízko nad skupinami turistů. Z drobnějších ptáků je velmi hojný a rozhodně neplachý bělořit okrový (*Denanthe hispanica*) a nápadná pěnice bělohrdlá (*Sylvia melanocephala*). Na strmých svazích kaňonu hnízdí holub skalní (*Columba livia*) a výřeček (*Otus scops*) je tak častý, že se v podobě dřevěných či kamenných suvenýrů stal téměř druhým symbolem Kréty. Nejhojnějším zástupcem avifauny je ale vrána šedivka (*Corvus corone cornix*), která je doslova všudypřítomná a zdá se, že tu do jisté míry omezuje a vytlačuje ostatní ptačí druhy.

Zcela ojedinělým a šokujícím zástupcem obratlovců je bezesporu chameleon (*Chamaeleo chamaeleon*), žijící vzácně v nejteplejších oblastech parku.

Herpetofauna Kréty je celkově dosti chudá. Žijí tu pouze čtyři druhy hadů (*Natrix tessellata*, *Coluber gemonensis*, *Elaphe situla* a *Telescopus fallax*), z gekonů *Tarentola mauritanica*, *Hemidactylus turcicus* a *Cyrtodactylus kotschyi*. Mů-

Nejužší místo celé rokly — Železná vrata

žeme také potkat dva druhy ještěrek (*Lacerta trilineata* a *Podacris erhardii*) a vzácně i krásného scinka *Chalcides ocellatus*. Obojživelníci jsou zastoupeni pouze třemi druhy žab (*Bufo viridis*, *Hyla arborea* a *Rana ridibunda*). Výčet herpetofauny uzavírá mimo již zmíněného chameleóna ještě vodní želva *Mauremys caspica*; zcela scházejí suchozemské želvy. Se všemi těmito druhy se můžeme setkat i na území národního parku.

Obecně platí, že ostrovní entomofauna bývá vždy dosti chudá. Naše zkušenosti z Kréty toto pravidlo rozhodně nepotvrzují. Na většině území Kréty, v zemědělských a pastevních oblastech se setkáme s typickou východomediterránní nebo i cirkummediterránní entomofaunou,

kteřou známe i z kontinentálního Řecka a z Jugoslávie. Nejnápadnějšími zástupci této fauny, kteří padnou do oka i každému turistovi, jsou např. obrovští mravkolvi z rodu *Palpares*, náš otakárek *Papilio machaon*, nápadní tesaříci z rodu *Purpuricenus*, několik druhů zlatohlávků (*Potosia* a *Cetonia*) a veliké žahalky z rodu *Scolia*.

Zvláštní kapitolou jsou ty druhy hmyzu, se kterými se setkáme jen v zachovalých oblastech obou nejvyšších krétských masívů a tudíž i v národním parku Samari Gorge. Neobyčejně pestrá skladba a druhově bohatství rostlin a zvláště dřevin zde podmiňuje vznik velice zajímavé a bohaté entomocenózy, zejména pokud se týká xylofágních a fy-

tofágních (dřevo- a bylinožravých) druhů a zvláště pak brouků. Rozkvetlé skupiny hlohů, dřívřálů a dubů byly opravdovým rájem pro každého entomologa. Jmenujme pro zajímavost jen několik endemických druhů popsáných z Kréty a známých většinou jen z malých sérif nebo jen podle typových exemplářů: *Agapanthia cretica*, tesařík žijící na rostlinách rodu *Asphodeline*, krasci *Anthaxia idae*, *A. ariadna*, *A. brodskyi*, *Sphenoptera minoa*, *Acmaeodera bartoni*, *A. marania*, *A. saxicola minoa* a mnoho jiných, méně nápadných druhů z čeledí *Oedemeridae*, *Cantharidae*, *Melyridae*, *Scarabaeidae*, *Elateridae* a dalších. Zcela ojedinělou zkušeností pro nás byl nález pěti druhů myrmekofilního hmyzu u mravence rodu

Tetramorium, a to pod jedním kamenem velikosti dlaně. Byli to zástupci čeledí *Tenebrionidae*, *Thoricidae*, *Colydidae* a jeden zástupce řádu *Orthoptera* (*Myrmecophilus* sp.). Na sušších místech v celém národním parku byl velmi hojný další krétský endemit *Carabus banoni*, příbuzný našemu druhu *C. coriaceus*.

Poměrně nesnadný byl například lov koprofágních brouků, protože díky značně vysoké teplotě a neustálému silnému větru byl ovčí i kozí trus okamžitě vysušen, rozmělněn a odváť pryč. Jako dobré, přirozené pasty na tyto brouky se ukázaly silně zapáchající květy árónu *Dracunculus creticus*, které mimo koprofágní brouky z čeledí *Scarabaeidae* láka-

ly rovněž různé zástupce čeledí *Nitidulidae*, *Dermeestidae* a *Staphylinidae*.

Entomofauna Kréty je nápadná poměrně vysokým stupněm endemismu, i když vzdálenost od pevniny a zejména od ostatních ostrovů není tak velká (vzdálenost Kréta—Peloponnésos je zhruba 150 km, Kréta—Turecko asi 160 km a Kréta—severní pobřeží Afriky asi 400 km). Je to dáno především dlouhou izolací Kréty od ostatní pevniny, její poměrně značnou velikostí a existencí zachovalých refugij původních lesních porostů. Většina hmyzích endemitů Kréty (alespoň mezi střevlíkovitými, xylofágními a fytofágními brouky) také pochází z těchto oblastí. Pokud se týká endemických krétských druhů xylofágních brouků je zde patrná návaznost na druhy známé z ostrova Kypru a z východní Anatolie, spíše než návaznost na kontinentální řeckou faunu včetně poloostrova Peloponnésu. Minimální jsou pak vztahy k fauně severoafrické.

Národní park Samari Gorge je v podstatě přístupný pouze od severu po 45 km dlouhý, klikatý silničníce z přístavu Chania. Silnička končí v horách u osady Omalos, která leží v obrovské, téměř kruhové, bezodtokové krasové pánvi stejného jména. Je to téměř učebnicový krasový závrť o průměru asi 3 km a na jeho jihovýchodním okraji je začátek kaňonu, který se táhne celým národním parkem a je také jediným vstupem do něho. Soutěska začíná v místě zvaném Xyloskaló v nadmořské výšce 1200 m a k dispozici je zde horský hotel, parkoviště a stánek s nejrůznějším občerstvením a suvenýry. Z místa samotného je nezapomenutelný pohled na centrální část pohoří Lefka Ora, do celé horní části kaňonu a na nejvyšší horu parku. Kaňonem se táhne jakási naučná stezka, která je zejména v horní strmé části velice dobře udržovaná, různé význačné rostliny jsou opatřeny jmenovkami a v celém 18 km dlouhém kaňonu je vyznačeno několik míst se skříňkou první pomoci, prameny pitné vody a tři možnosti, kde lze tábořit. Jedno z nejatraktivnějších míst z hlediska turistiky jsou tzv. Železná vrata (Iron Gate), což je nejužší místo kaňonu (8 m) přibližně na 15. kilometru délky. Kaňon končí v miniaturní vesničce Agia Roumeli, z níž se lze dostat jedině lodkou (nechce-li se turista vracet 18 km do hor) do malého přístavu Chora Sfakion, odkud vede silnice zpět napříč celým ostrovem k severnímu pobřeží a odkud existuje dobré autobusové spojení s přístavy Chania, Iraklion a Réthymnon. Cesta malou lodí od ústí kaňonu do přístavu Chora Sfakion (asi 35 km) poskytuje nádherný pohled na část jižního pobřeží Kréty, které zde spadá téměř kolmo do moře a je tvořeno holými skalami vysušenými horkým větrem.

Během našeho pobytu v národním parku Samari Gorge jsme řeckým ochráncům záviděl jednu věc: tímto národním parkem projde za sezónu několik desítek tisíc lidí doslova z celého světa. Přesto nejsou nikde po cestě vidět odpadky (mimo vyhrazených vykopaných jam), bezpečnostní zábradlí v horní části kaňonu je v bezvadném stavu, orientační a informační tabule jsou nepoškozené. Zdá se, že návštěvníci parku jsou vysoce vyspělí a dovedou si vážit lidské práce i přírody.

Závěr kaňonu Samari Gorge. Snímky S. Bílý

Nahoře vlevo *Anthaxia ariadna* Bílý, samice (8,5 mm), endemický krétský druh krasce; vpravo *Doliema turcica* Reitter (5,1 mm), podivný potěmník, žijící pod kůrou mrtvých stromů a napodobující některé druhy z čeledi *Cucujidae*. Dole vlevo *Dichillus obenbergeri* Mařan (2,8 mm), endemický krétský myrmekofilní potěmník, žijící u mravenců rodu *Tetramorium* sp.; vpravo *Acmaeodera bartoni* Obenberger (7,0 mm), další endemický druh krasce z Kréty. Orig. S. Brantlová

